

ANASAY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi -Yıl:4 – Sayı:12- Mayıs 2020

koynunda büyüdük

**AHMET BİCAN ERCİLASUN, NEHİR DESTAN
OĞUZNAME (OĞUZ BİTİĞ), DERGÂH YAYINLARI, İSTANBUL
2019, 696 s.¹**

DOI: 10.33404/anasay.717413

Çalışma Türü: Kitap Tanıtımı

Rumeysa Meliha GÜNAY*

Toplum hayatında derin izler bırakmış olayları konu edinen destanlar, insanoğlunun geçmişte olduğu kadar günümüzde de kendinden izler bulduğu edebî metinlerdir. Destanlar onları yaratan, aktaran ve dinleyenler için büyük kahramanların ve kahramanlıkların ifadesidir. Bu metinlerin tarihî gerçeklikle ne ölçüde örtüştüğü toplum nazarında önemli değildir. Çünkü toplumlar onları gerçek kabul edip benimsemişlerdir. Millî ruhu ve ideali yansıtan destanlar, ait oldukları toplumun kültürel kodlarını barındırması, toplumsal ve kültürel değerlerine ışık tutması sebebiyle hakkında çok sayıda araştırma yapılan konulardan biri olmuştur. Bu araştırmalardan biri de Ahmet Bican Ercilasun'un Türklerin en büyük tarihî destanı niteliğindeki Oğuzname'nin yapısını bütünüyle ele aldığı "*Nehir Destan Oğuzname (Oğuz Bitig)*" isimli destan araştırmasıdır.

Ahmet Bican Ercilasun imzalı çalışma, 2019 yılının Kasım ayında Dergâh Yayınlarından çıkmıştır. Asimetrik olarak ikiye bölünen ön kapağın sağına Uy-gur harfli Oğuzname metninden bir kesit, soluna ise yeşil zemin üzerine beyaz

1- Makale Geliş Tarihi: 09. 04. 2020 Makale Kabul Tarihi: 25. 04. 2020

* Doktora Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi- Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Halk Bilimi rumeysagunay36@gmail.com ORCID ID orcid.org/0000-0002-9563-1053

renkle yazılmış olan eserin adı yerleştirilmiştir. 696 sayfadan oluşan kitabın arka kapağında ise Oğuzname kavramı ve eserin içeriği hakkında genel bilgiler sunan üç paragraf yer almaktadır.

Eserin söz başında destanların toplumlar için önemine değinen Ercilasun, destanların sırlarla dolu bir ruhu olduğunu ve eski zaman insanları kadar modern insanların da bir destan özlemi duyduğunu ifade etmekte, bu görüşünü günümüzde destan ve efsane içerikli filmlere, romanlara duyulan ilgiyle güçlendirmektedir. “Söz Başı” genel itibariyle Oğuzname’nin tertibine yönelik izlenen yolun okura açıklanmasıdır. Metnin bir araya getirilişinde belirli gerekçelere dayandırılan sistematik bir yol izlenmiştir. Oğuzname’nin “*Türklerin ve Oğuzların sözlü/efsanevi tarihi, Dede Korkut boyları ve Dede Korkut’un söylediği güzel sözler*” şeklindeki üç parçalı yapısının 1310 yılında Memlük tarihçisi Ebû Bekr bin Abdullah bin Aybek Ed-Devâdâri tarafından bildirildiğini belirten Ercilasun, Oğuzname’nin kayıp değil üç parça hâlinde mevcut olduğunu ancak birleştirilmediğini, bu işi kendisinin üstlendiğini vurgular. Oğuzname’nin bir nehir destan olduğunun ifadesi konusunda geç kalındığını belirten yazar, incelemeler sırasında özellikle sözlü/efsanevi tarih bölümünün bir noktada bitmeyi başka bir nüshada devam ettiğini, Dede Korkut boyları ve atasözlerinin de sabit olmadığını tespit etmesi üzerine “nehir destan” adlandırmasına karar verdiğini açıklar. Oğuzname olarak geçen eserin bir nehir destan olduğunun vurgulanması amacıyla çalışmaya “Nehir Destan Oğuzname” adı verilmiştir. En eski Oğuzname’nin saf Türkçe adını aramayı amaçlayan Ercilasun, gerek Dîvânü Lügâti’t-Türk’te gerek Müslümanlıktan önceki eserlerden “bitig” kavramının kullanılmasından hareketle Oğuzname kavramını “Oğuz Bitig” şeklinde tasarladığını ifade etmektedir. Yazar, çalışmanın bütün birikimlerinin bir sonucu olduğunu, ancak gerek kendinden önceki gerek kendine ait birikimlerini aynen aktarmayıp bir yorumlama, tasnif ve terkip sonucu elde ettiği değerlendirmelerle bu eseri ortaya koyduğunu vurgulamaktadır. Yazarın üç parçanın tertibi aşamasında yaptığı yeniden okumalarda kullandığı yöntemler üzerine açıklamaların yapıldığı bölüm, ana başlıklar hakkında kısaca bilgi verilmesiyle devam etmektedir. Söz başı yazarın çalışma sırasında yardımını gördüğü kişilere ve yayınevine teşekkürü ile sonlanmaktadır.

Söz başını ana bölümler takip etmektedir. Eser “*Yapı*”, “*Oğuznameler*”, “*Olaylar-Kahramanlar-Dönemler-Katmanlar*”, “*Oğuzname’nin Oluşma Zamanı*” ve “*Oğuzname Mirası*” olmak üzere beş ana bölümden oluşmaktadır.

Oğuzname'nin yapısı, olay ve kahramanları, destanlaşma süreci ve metin ilgili başlıklar altında detaylı olarak değerlendirilmiştir.

Birinci bölüm “Yapı”, Oğuzname teriminin ilk kullanılışı hakkında verilen bilgilerle başlamakta, Oğuzname'nin üç parçalı yapıya sahip olduğu görüşünün tarihî delilleriyle devam etmektedir. Elde bulunmayan en eski Oğuzname'nin tarihi ve dili hakkındaki bilgilerin aktarıldığı bu bölümde çalışmaya adını veren “*nehir destan*” kavramı da açıklanmıştır. Oğuzname kavramına ilişkin temel bilgilere ve kavramın XV-XVII. yüzyıllarda Osmanlı sahasında geçirdiği değişime yer verildikten sonra Oğuzname'nin parçalı yapısının bozulması alt başlık içinde ele alınmaktadır. Yazar Oğuzname'nin üç parçalı yapısının XIV. yüzyıl başlarında mevcut olduğuna dair bilgilere Ebû Bekr bin Abdullah bin Aybek Ed-Devâdârî'den ulaşıldığını tekrarladıktan sonra bugün üç parçanın farklı kompozisyonda da olsa Dede Korkut Kitabında bir arada yer aldığını söylemektedir.

“Oğuznameler” adını taşıyan ikinci bölümde farklı hacimlere sahip yirmi altı Oğuzname değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler sırasında her bir Oğuzname'nin tek tek ele alındığı bölümde bunların Oğuzname'nin hangi parçasını oluşturduğu hakkında da bilgi verilmektedir. Bu bölüm araştırmacılara sunulan yirmi altı Oğuzname üzerine yapılan çalışmaları da içermekte, bir önceki bölümde ele alınan Oğuzname kavramına yönelik bilgilerin somutlaştırılması bakımından tamamlayıcı nitelik taşımaktadır.

“Olaylar-Kahramanlar-Dönemler-Katmanlar” adlı üçüncü bölüm destanlar için “yazıya geçirilme zamanı”, “teşekkül zamanı” ve “olayların geçtiği zaman” olmak üzere üç farklı zamanın söz konusu olduğu tespitiyle başlar. Bu bölüm, dstandaki “olayların geçtiği zamana” açıklık getirecek bilgiler içermektedir. Yazar destan-tarih ilişkisinden hareketle birçok halkbilimcinin destanlardaki olay ve kahramanların tarihteki karşılıklarını aradığını ancak bu anlatıları tamamen tarih kabul etmediklerini belirtmektedir. Bu bakış açısını ve Oğuzname'nin nehir destan olma özelliğini göz önünde bulunduran Ercilasun, metindeki olay ve kahramanların aynı dönemin olay ve kahramanları olmadığını belirtir. Oğuzname'nin destanlaşma sürecinde ağızdan ağıza aktarılırken katmanlaştığını söyleyen yazar katman kavramını açıklayarak Oğuzname'yi katmanları açısından değerlendirmiştir. Oğuz Kağan destanında katmanların varlığını gösteren en açık delilin boylara ad verilmesi olduğunu belirten Ercilasun, “Kanglı, Kar-

luk, Kıpçak” boylarının her birinin farklı zamanlarda ortaya çıkmasına rağmen destanın üç boyunun da Oğuz Kağan’ın şahsında aynı zamanda birleştirdiğini vurgular. Ercilasun bu bölümde Dede Korkut boylarını da incelemiş ve katmanlarını *Efsanevî Dönem, Hun Dönemi, Batı Köktürk – Türkiş Dönemi, Oğuz Yabguluğu Dönemi, Ak Koyunlu Dönemi (14. Yüzyıl)* şeklinde sıralamıştır.

Çalışmanın “Oğuzname’nin Oluşma Zamanı” başlığını taşıyan dördüncü bölümünde farklı dönemlere ait olay ve kahramanların destan formuna dönüştükleri sürece ilişkin dikkatler sunulmaktadır. Oğuzname’nin destanlaşma zamanına dair görüşlerin Oğuz Kağan hakkındaki ilk rivayetlere kadar götürülmesi çalışmanın kapsamı hakkında bilgi vermektedir. Diğerlerine göre hacimce daha az olmasına rağmen içerik olarak geniş bir yelpazeyi kapsamaması bakımından bu bölümün çalışmaya özgünlük kazandırdığı söylenebilir.

“Oğuzname Mirası” adını taşıyan son bölüm ise “*Oğuznamelerin Bugünkü Yansımaları*” ve “*Çağdaş Sanat Eserlerinde Oğuznameler*” olmak üzere iki kısımda ele alınmıştır. “Oğuznamelerin Bugünkü Yansımaları” özellikle Dede Korkut boylarının ve Korkut Ata efsanelerinin anlatı türleri içindeki yansımalarına ayrılmıştır. Tespit edilen unsurların bulunduğu kaynakların künyelerinin de sıralanması kapsamlı bir araştırmanın varlığını göstermektedir. “Çağdaş Sanat Eserlerinde Oğuznameler” ise Oğuznamelerin edebî eserler, gösteri sanatları, plastik sanatlar ve çocuk kitaplarında işleniş biçimleri üzerine dikkat çekmektedir. Çalışmanın bu bölümü Oğuznamelerin bugünkü durumunu ve kültürün aktarımı/devamlılığı bağlamında üstlendiği misyonu göstermesi bakımından önemlidir.

Beş ana bölümden sonra konulan “*Ekler*” başlıklı bölümde ise Oğuzname parçalarının farklı kaynaklardan karşılaştırmalı olarak sunulduğu “*Nehir Destan Oğuzname (Metin)*”, Oğuz Kağan destanının tıpkıbasımı ve özgün metninin yanı sıra yazara ait konuyla ilgili makale ve bildirimlere yer vermiştir. Bu makalelerin bir arada verilmiş olması konuyla ilgili araştırmacılar için büyük bir kolaylık sunmaktadır.

Ahmet Bican Ercilasun, Nehir Destan Oğuzname (Oguz Bitig) adlı eserinde kaybolduğu düşünülen üç parçalı yapıya sahip Oğuzname’nin tertibinin yanı sıra;

1. Eski Oğuz (Anadolu) Türkçesi ve Günbed yazmasından aldığı bölümleri yazıldığı dönemin diliyle aktarmış, böylelikle ozanların boy boyladıkları

dönemin dilini ve destan dilini yaratmayı amaçlamıştır. Bu yaklaşım dönemin dili ve değerleri açısından yapılacak incelemelere kaynak oluşturması bakımından önemlidir.

2. Yeniden okumalar, tasarımlar ve değerlendirmeler ışığında Berlin yazması, Kazan yazması ve Anonim Şibaniname'nin doğru tarihlerini tespit etmiştir.

3. Oğuzname'nin bir parçası kabul edilen Dede Korkut boylarını daha büyük bir Oğuzname ile birleştirme işini üstlenmiştir. Böylelikle genelde Oğuzname, özelde ise Dede Korkut boylarına ilişkin bir düzenlemeye girişerek anlatılara karşı yeni dikkatlerin oluşmasına, farklı bakış açılarının şekillenmesine öncülük etmiştir.

4. "Oğuzname" kavramının Dede Korkut boylarıyla ilişkisini tespit ederek Oğuzname'de yer alan diğer anlatılar ile Dede Korkut boylarının ortaklığı gibi dikkatlere yönelik önemli vurgular yapmış ve araştırmacılara yeni çalışma alanları sunmuştur.

5. Dede Korkut boylarının ve Korkut Ata efsanelerinin şiir, hikâye, destan, efsane, rivayet, tiyatro gibi türler içindeki yansımalarını tespit ederek Oğuznamelerin edebî zenginliğini ve güncelliğini farklı biçimlerde de olsa koruduğunu göstermiştir.

Ekin Ulaş ÇELİK - Hüseyin ÜRETEN
ESKİ BATI'DA (HELLAS) KÖLELİK

Abdulazim ŞİMŞEK

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ FİKİR HAREKETLERİ EKSENİNDE KADIN TARTIŞMALARI

Ayhan AKBULUT

IV. UMUMİ MÜFETTİŞLİĞİN KURULMASI VE DERSİM İSYANLARINA GİDEN SÜREÇ

Bertuğ SAKIN - Sümeyye BÜYÜKBİNER

TEHDİT DİLİ: AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ BAŞKANI DONALD TRUMP'IN TEHDİT
SÖYLEMLERİNİN EDİMBİLİMSEL ANALİZİ

Ferdi AKBAŞ

COĞRAFYA LİSANS MEZUNLARININ KÜLTÜREL MİRAS KAVRAMINA YÖNELİK
ALGILARININ METAFOR ANALİZİ YÖNTEMİYLE DEĞERLENDİRİLMESİ

Hilal Özdemir ÇAKIR

SOSYAL MEDYADA İKNA: SPOR VE FITNESS ALANINDAKİ INSTAGRAM
INFLUENCER'LARININ İKNA EDİCİ KONUŞMA EDİMLERİNİ KULLANIMLARI ÜZERİNE
BİR İNCELEME

Gözde ÖYMEN - Derya ÇOKYAŞAR

MASKOT KULLANIMININ MARKA KİŞİLİĞİ ÜZERİNDEKİ ROLÜ

Filiz BAYOĞLU KINA

TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDETİN TEMELLERİ ÜZERİNE

İsa UĞUR

YEREL HALKIN TURİZMİN ÇEVRESEL ETKİLERİ KONUSUNDAKİ BEKLENTİ VE
ALGILARININ BELİRLENMESİ

Rumeysa Meliha GÜNAY

AHMET BİCAN ERCİLASUN, NEHİR DESTAN OĞUZNAME (OGUZ BİTİĞ), DERGÂH
YAYINLARI, İSTANBUL 2019, 696 s.

ANASAY

anasaydergisi@hotmail.com

